

BLOGI

Mitä on fiat-raha?

Raha ja maksaminen | 07.09.2020 | Karlo Kauko

KIRJOITTAJA

Karlo Kauko
Neuvonantaja

Rahajärjestelmäämme on usein kritisoitu. Vakioväite kuuluu, että käyttämämme "fiat-raha" olisi erityisen ongelmallista. Mitä ihmettä on "fiat-raha"?

Jos kielioppitermejä haluaa viljellä, "fiat" on yksikön kolmannen persoonan passiivin subjunktiivin preesens latinan verbistä "facere", suomeksi "tehdä", "toimittaa tehtävää" tai "tulla joksikin".

Suomessa ei ole subjunktiivia, mutta sen sijasta käytettäisiin usein imperatiivia. Käytämme siis "olkoon-rahaa".

Mikään arvovaltainen taho ei ole virallistanut fiat-rahalle täsmällistä määritelmää, mutta melko vakiintunut merkitys sillä on. Termi tarkoittaa maksuvälinettä, jota Robinson Crusoe saarellaan ei voisi käyttää mihinkään. Sitä ei voi syödä eikä juoda, eikä siihen voi pukeutua, toisin kuin vaikka oravannahkoihin. Liikkeeseen laskijan ei odoteta lunastavan euroja tai kruunuja jalometalleilla tai millään muullakaan. Nykyinen raha, ainakin setelit, on juuri tällaista. Keskuspankki ei nykyään vaihda seteleitään mihinkään konkreettiseen hyödykkeeseen.

Taloustieteilijät eivät ole yhtä kiinnostuneita abstraktien käsitteiden määrittelystä kuin vaikkapa sosiologit, joten filosofointia sanan merkityksestä on julkaistu yllättävän vähän. Todennäköisesti ensimmäisenä käsitettä käytti A.D. White vuonna 1876 kirjassaan *Fiat Money Inflation in France*. White kuvaili erään pankin toimintaa seteleiden liikkeeseen laskijana Ranskassa

1700-luvulla ja valtiovallan roolia tässä hankkeessa. Wallace (1980)¹ puolestaan määritteli fiat-raham rahaksi, jolla ei hyödykkeenä ole käyttöarvoa, ja jonka mahdolliselta liikkeeseen laskijalta ei odoteta edes ehdollista lupautua vaihtaa sitä mihinkään. Goldberg (2005)² tarkasteli antropologisesti taloustieteellisestä näkökulmasta eräiden pienten ja yksinkertaisten yhteiskuntien fiat-rahoja.

Hän esitti fiat-raham ominaisuutena mm. sen, etteivät yhteisön säännöt pakota sen käyttöön.

Goldbergin määritelmä on osin ristiriidassa Whiten sata vuotta vanhemman määritelmän kanssa,

sillä Whiten mukaan 1700-luvun paperirahan arvo perustui valtiovallan määräykseen, "fiatiin". Goldbergin määritelmä on äärimmäisempi: kaikki poistettavissa olevat rahan arvoa pönkittävät tekijät on poistettu, mutta jostain merkillisestä syystä arvo kuitenkin säilyy. Miten?

Verkostohyödykkeitä pohtiva verkostotaloustiede on kehittynyt nopeasti viime vuosikymmeninä. Ainakin standardisointi, standardin vaihtamisen vaikeus, äärimmäiset skaalaedut ja suoranaiset verkostovaikutukset ovat verkostohyödykkeen tyyppillisiä piirteitä³. Verkostovaikutus on käyttökelpoisuutta, joka riippuu hyödykkeen tavallisuudesta: maailman ainoalla puhelimella ei voisi soittaa kenelläkään. Vain tavalliselle hyödykkeelle saa lisäpalveluita ja täydentäviä osia järkevään hintaan, mikä on melkein kuin verkostovaikutusta.

Rahaa verkostohyödykkeenä ovat pohtineet ainakin Lotz ja Rocheteau (2002)⁴ sekä Li ja Wright (1998)⁵. Mitä useampi samassa ympäristössä toimiva käyttää jotain rahana, sitä käyttökelpoisempi se on. Suomessa asuvan olisi järjetöntä yrittää käyttää Singaporen dollaria päävaluuttanaan, vaikka mikään laki ei sitä kiellä. Omalla valinnallaan jokainen ylläpitää ja vahvistaa verkostovaikutusta. Vahvaa verkostovaikutusta luo sekin, että julkinen valta vaatii verot ja suorittaa omat maksunsa virallisessa valuutassa. Hyperinflaation seurauksena yleisö on joissain maissa luopunut virallisesta valuutasta ja alkanut käyttää esimerkiksi dollareita, mutta keskuspankin ollessa itsenäinen tämä on harvinaista. Jos mikään erittäin huono kokemus ei luottamusta horjuta, vakiintunutta rahaa ei uhkaa mikään. Jokaisen kannattaa käyttää sitä, koska muutkin sitä käyttävät.

Nykyisten valuuttojen edeltäjät eivät olleet fiat-rahaa, vaan liikkeeseen laskija lunasti ne jalometalleilla vaadittaessa. Lunastettavuus poistui kultakannan väistyessä, mutta verkostovaikutus jäi. On täysin rationaalista uskoa rahan tai jonkin yksittäisen valuutan olevan arvokasta ja paras kaupankäynnin väline, koska kaikki muutkin niin uskovat.

Olkoon arvokasta! Fiat!

Asiasanat

fiat-raha, raha, verkostohyödyke, verkostovaikutus